

פון מיין לעבן

ענדלעך האָט זיך דער עראָפּלאַן אָפּגעריסן פֿון דער רוסישער ערד, זיך אויפֿגעהויבן אין דער לופֿט און געלאָזן זיך פֿליען אין אן אומבאקאַנטער פֿאַר מיר ריכטונג. דער אונדערלופֿט פֿיזאַזש האָט געמוזט זיין זייער אַ שיינער. ס'איז געווען אַ לויטערער אַפֿריל-טאָג (לויט ייִדישן לוח סאַמע מיטן פֿסח) דער הימל איז געווען אַ זייערבלאָווער, ווי דער קאַליר פֿון אַ קאַרנבלימל-וואַסיליאַק, וואָס באַוואַזט זיך אַף די פֿעלדער ווען דער קאַרן נעמט זיך אַנגיין מיט די סוף וועסנדיגע זאפֿטן. אינעם הימל האָבן געשוואומען אַ ווייסע אַפֿזונדערטע וואַלקנדלעך. דאָס האָבן איך אלץ געזען פֿון אונט, פֿון שערעמעטיעווער פֿלי-פעלד, ווען כ'האב אַך אַרוף דעם קאָפּ פֿאַריסן. כ'האָב געוואַלט אַ כאפּ טאָן מיטן בליק דעם לופֿט-שליאַך מיט וועלכין כ'דאַרף זיך לאָזן פֿון דאנען "אהין". "אהין" זיינען שוין געפֿליגן מיינעם חשובית, איידער נאָך כ'האָב אופֿגעשטיגן אַף דעם לופֿט-ליינער, וועמענס מאַרשרוט איז געווען מאַסקווע - ווין, איינגעמאַסטיעט זיך אינעם ווייכן בענקל, פֿאַרצויגן איבער זיך דעם ברעזענטענעם פֿאַס, האָבן איך גענומען אַרויסקוקן דורך דעם רונדיקן פֿענצטערל, נאָך כ'האָב גאַרנישטיג געזען. די אַלטע לופֿט-רייזנדער דערציילן, אַז ס'איז ניטאָ קייןשענער בילד ווי פֿליען אינעם הויכן הימל, און ער איז לויטער-בלאָווער, ווען די פֿעדער-וואַלקנדלעך נעמען פֿאַרשטעלן פֿאַר דיר דעם גאַנצן "אונטן" - די ערד מיט אירע שטעט און דערפֿער, די ייִזן-באַן-ליניעס און די טייכן. דער איינדרוק איז - זאָגן זיי - אז דו געפֿינסט זיך אין עפעסאין אַן אומנאַטירלעכער וועלט, צו וועלכער ס'איז ניטאָ קיין נאָמען. דו ווערסט אַ טייל פֿונעם גאַנצן וועלטאל - אַ "דענקענדיק שטויבעלע" פֿון אים. נאָך איך האָבן גאַרנישט ניט געזען - ניט דעם בלאָוון הימלמיט די ווייסע וואַלקנדלעך, וועמען מע פֿאַרגלייכט, געוויינלעך, צו ווייטשעשעפֿטלעך, וואָס פֿיטערן זיך אַוּף אַ בלאָווער לאַנקע. יך האָבן זיך ניט געפֿילט ווי אַ "דענקענדיק שטויבעלע" אינעם וועלטאל. איך האָבן נאָרגעזען און געפֿילט לעבן זיך מיין רחלען, וואָס איז געזעסן לעבן מיראַנגעשטאַרט דעם קאָפּ אַף מיין אַקסל, איך האָבן געהערט דעם שווער אַטעם פֿון רחלש שטיף-פֿאַטער - דניאל פינקלקרויט - דעם פֿאַרדינסטפֿולן אַקטיאָר פֿונעם מאַסקווער ייִדישן מלוכה טעאַטער, וואָס האָט איין אלייןפֿאַרנומען צוויי פֿלעצער, ווייל ער איז געווען אַ ליגנדיקער פֿאַסאַזשיר. מיר האָבן אים אַרויסגעפֿירט פֿון מאַסקווע אַ טויט-קראַנק. אין אַ קורצערצייט אַרום איז ער געשטאַרבן שוין "אַף אַן אַרט" אין ירושלים. לעבן אים איז געזעסן זיין פֿרוי, רחלש מוטער, וואָס איז קיין טראַט ניט אַפּגעגאַנגען פֿון אים. זאלבעדריט זיינען מיר אַרויסגעפֿליגן פֿון רוסלאַנד. מיין זון האָט מיט אַ יאָר פֿריער פֿון אונדז דורכגעמאַכט דעם זעלבן וועג - מאַסקווע-ווין-לוד. ווי כ'האָבן געזאָגט, כ'האָבן אַרויסגעקוקט פֿונעם רונדיקן פֿענצטערל, נאָר כ'האָבן גאַרנישט ניט געזען, ווי עמעצער וואַלט אפּגעווישט אלץ, וואָס ס'איז נאָר, וואָס געווען און געשען מיט אונדז, דעם "אוויר", נאָך פֿריער פֿינעם "אוויר" דאָס אויסשליסן מיך און רחלען פֿונעם שרייבער פֿאַרבאַנד, די טאַמאַזשע אפֿן מאַסקווער וואַקזאַל, דאָס געזעגענען זיך און נאָך הונדערטער און הונדערט זאַכן וואָס ס'האָט פֿאַסירט מיט אונדז פֿאַרן אַפּפֿאַרן. וועגן דעם אַוּף וועל איך דערציילן באַריכות שפעטער. דערווייַל איז דאָס אלץ אַרויסגעפֿאַלן פֿונעם זכרון. איך קוק אין פֿענצטערל און זע גאַרנישט. אַ טוי האָט פֿאַרצויגן מיינע אויגן, און דורך דעם דאָזיקן טויקן נעפל האָבן איך דערזען אזוינע זאַכן, וואָס האָבן פֿאַרלאָפֿן מיט צענדליקער, צענדליקער יאָרן צוריק. פֿונקט ווי מע וואַלט אַ קינאַ-לענטע גענומען דרייען אין דער פֿאַרקערטער זייט. אַ קלייניקייט! אַפֿלעבן אַ לעבן אין אַ לאַנד, וואו ביסט געבוירן געווארן, אופֿגעהאָדעוועט געוואָרן, צוגעבונדן געוואָרן צו אירע מענטשן, צו אירע געוואוינהייטן, צו דעם נאַטור, צו אלץ מיט אַן אנדערן און איצט... דאָס אלץ פֿאַרלאָזן-פֿאַרלאָזן — אייגענע טייערע קברים פֿון דור-דורות, זיידעס און באַבעס, די נאָך גאָר פֿרישע קברים פֿון טאַטע-מאַמע, איבערלאָזן ברידער און שוועסטער, פֿלימעניקעס, פֿלימעניצעט פֿון אַזאַ גרויסער צעצווייגטער משפּחה ווי אונדזערע, די משפּחה פֿון לייבע דעם בלעכער, פֿון קאַליאַקאוויטש. ...ניין קינדער זיינען מיר באַ טאַטע-מאַמע: דרייַ יאָטן און זעקס מוידן. מיט אונדז האָט אויך געלעבט די באַבע — דער מאַמעס מאַמע. באַ אונדז האָט זיך געהאָדעוועט אַ ווילד פֿרעמד מיידעלע, אַ קיילעניקע יתומה. צום טיש פֿלעגן זיך אויסזעצן אַ מענטשן פֿערצן - פּופּצן, אַ מאָל נאָך מערער, ווייל שטענדיק איז געווען אַ גאַסט, אַן אַרעמאַן, אַ פֿעטער אָדער אַ מומע פֿון די שובניקעס — קרובים אונדזערע, וואָס האָבן געלעבט אין די אַרומיקע פֿאַליעסער דערפֿער אונדזער שטעטל איז געווען דער צענטער פֿון דעם וויסרוסישן פֿאַלעסישן קאַנט, וואָס האָט זיך געפֿונען צווישן מאָזיר און האַמליע. גאַנץ אפֿטע געסט פֿלעגן באַ אונד זיין פֿאַליעשווקעס, מיט וועלכע דער טאַטע האָט געהאַט אזוי צו זאָגן "געשעפֿטלעכע מאַציאָונגען" - וועמען ער האָט געדעקט אַ דאַך מיט בלעך - דאָס זיינען געווען די ריכערע פּויערים, וועמען ער האָט אויסגעהאַמערט אַ קופֿערנעם קאַזאַן און וועמען ער האָט אופֿגעמאַכט אַזאַ מאַשיניעריע אַף טרייבן סאַמאַהאַן. איך געדענק זיי זייער גוט: די גוטמוטיקע, באַפעלצטע אום ווינטער און ווייט-באַלייזונטע אום זומער פֿאַלישיקעס. דער סקריפּ פֿון זייערע לאַפטעסשטייט נאָך איצטער אין מיינע אויערן. אַן אַ האַסטיניעץ (אַ מתנה) פֿלעגט קיינער ניט קומען צו גיין. דאָס איז געווען אַ טאַרבעלע געטריקנטע שוואַמען-באַראַוויקעס, אַ קערבלהאַבן אייער, וואָס האָבן זיך געכאַליעט אין וויינער מעקענע אָדער אין זעגעכפֿון אַ סאַסנע-בויס, אַ האַלאַדישן סטעלניק און נאָך אזוינע גוטע זאַכן. ווען ס'פֿלעגן זיך אויסשטעלן די גרויסע יאָרדן, דעמאָלט פֿלעגט זיך אונדזער טיר ניט צומאַנקן געסט. דעם טאַטנס "פֿראַדוקציאַ" צו די דאָזיקע יאָרדן ווי ווייסע מאַניערקעס, ריבאַייזנס, קענדלעך סאַמאַוואַר-טרויבן, טרובעס פֿאַר פֿאַסטעכער האָט געהאַט אינעםגעגנט אַ גרויסן שחץ מע פֿלעגט עס כאַפּן ווי מצה-וואסער. די דאָזיקע "טראַנזאַקציעס" פֿלעגן זיך אָפֿט ענדיקן מיט אַ גוטן מאַהאַריטש - מיט דעם דאָזיקן בראַנפֿן, וואָס עס פֿלעגט אַרויסקומיןפֿון דעם טאַטנס סאַמאַהאַן-אַפֿאַראַטן. פֿיל פֿריינט זיינען באַ אונדז געווען צווישן אַט די גוטע אוממיטלבאַרע, ווי קינדער, פֿאַלישוקעס, פֿון וועלכע עס האָט געשמעקט מיט שוואַמען און כוואַיע. האָבן זיי באַזאַרעט מיט ברויט און קאַרטאַפֿל, היי און מעקענע, האַלץ אין לייזונט. אַ שטעטל מיט יידן האָט געאַרבעט אויף די פֿאַליעשווקעס - שוועטער און שניידער, שמידן און רימער, קרופֿאַרשניקעס און אַגאַראַדניקעס. אויסגעקניפט און אויסגעבונדן זיינען מיר געווען ווירטשאפֿטלעך און אפֿילו "גייסטיק". אונדזערע שטעטלדיקע פֿאַליעשווקעס האָבן גערעדט אַ גוטן ייִדיש, זיינען געוועןבקי אין אונדזערע יום-טובים. אַ וואָסער ניט איז קרעמערל זאָל חס ושלום אַפֿנאַן אַ גוי, דאָס האָט זיך כמעט ווי ניט געטראָפֿן באַ אונדז - וועמען וועסטו אַפֿנאַרן: לייזאַונגען, צי כוועדאַסן? וואָס הייסט פֿאַסקודניאַק איינער! לייזאַונגן איז געווען דער ערשטער, ווען ס'האָט באַ אונדז אויסגעבראַכן דער גרויסער פֿאַזשאַר, וואָס איז געקראַכן ממש אין פייער, געראטעוועט דאָס האַב און גוטס פֿון די ברענענדיגע הייזער, קליינע קינדער ייִדישע אַרויסגעטראַגן פֿונעם שטיקנדיקן בראַנד. צי פשוטקייט און אומיטלבאַרקייט פֿון אונדזערע שטעטלדיגע יידן, זייער ערלעכקייט, האָט אזוי געריכט כוועדאַסן, אז ער פֿלעגט ספּעציעל קומען פֿון קאַרטשיע (אַ דערפֿלאַנדערהאַלבן ווערסט פֿון אונדז) צו אויסלעשן די שבת ליכט צי אַוועקשטעלן אַ סאַמאַוואַר. באַצאָלן? פֿאַר קיין געלט ניט. מען איז דאָך אייגענע מיינטשן-פֿלעגט ער זאָגן, - צו וואָס די חשבונות באַלד

באם אַריינפאַרן צו אונדז אין שטעטל פלעגט מען דערהערן א האמער-געקלאַך אן די קאוואדלעס פון די שמידן. די קוזניעס בא אונדז זינען געווען א מין סאַרט קלובן, וואָס פֿלעגן צוציען צו זיך די ערד-אַקערער, די היי-שניטער, די אַקסן-אַנטרייבער אויף זייערע אַרבעט. זיי פלעגן אָפּשטופן אן א זייט דעם מאָלאָטאָפֿאָיעץ (דעם, וואָס פלעגט קלאַפן מיטן גרויסן האמער) אַ שפּייַ טאָן אין דער האַרטער ווי שטיין דלאָניע, אַ נעם טאָן דעם פֿודען האמער און – דאָווי! פֿונקען פון דער קוזניע אַרויספלעגן נעמען פליען פון דער אַקס, די פון דער האק באם צונויפקאכן זי מיט דעם פאַס שטאַל וואו ס'וועט זיין די שאַרפע צייט אירע. איך פֿלעגן זיך אויך אַריינדרייען צווישן די "זאַקאַזשטיקעס" וואָס האבן זייער הויך גערעדט און נאָך העכער געלאַכט. היינט ווען מע פלעגט נעמען אונטערשמידן א נאָראָוויסטן פערד, וואָס עס פלעגט זיך טאָן! דער קליינטשיקער לייבע דער שמיד האָט אויסגעזען ווי אַ קינד, ווען ער פֿלעגט צווישן די קני פֿאַרקוועטשן דעם פערדס פוס. מיט איין דריגע וואָלט דאָס פערד געקענט אים אַוועקשמאַרהוטשען פאר אַ מיל פֿון זיך, און ער וואָלט די ביינער זינע ניט אופגעקליבן, נאָר דאָס קליינטשיק שמידעלע איז געווען שטארקער פון דעם נאָרישן פֿערדוליע. די פֿאַליענשוקעס פֿלעגן שטיין ארום און שטוינען. זיי פלעגן קראַצן די פֿאַרוואַקסענע פאטיליצעס און פון מאָל צו מאָל אויסשרייען "באַטיש!", "י! דאָ אי לייבאַ" איך פלעג אויך דאָרטן האָבן אַרבעט: אָדער איך פלעג בלאַזן דעם בלאַזזאק, אָדער כל פלעג דרייען דעם ראָד פֿונעם שאַרפֿ-שטיין בעת לייבע פלעגט נעמאן ארומשלייפן א סערפֿ, צי אַנשאַרפן א האק, נאָר וואָס פֿונעם וואסער ארויסגענומען, וואו זי האָט זיך פארהארטעוועגט. נענטער צום מארק פלעגט מען דערהערן א טיוקען פון העמערלעך. דאָס האָבן די שוסטער אויסגעקלאַפֿט אַ פאדעשווע אוף אן איבערגעקערטן אייזערנעם פֿרעס, אַ שטעפן פון זינגער-מאשינעס, אַ היליכיקן קלאַפן אָן בלעך, אַ גרילצנדיקן שאָבן מיט אזא שאַב-מעסער דעם שטיין-אַקוואוקס (נאַקיפ) פון א הילאק ציא סאמאָוואַר. די דאָזיקע קלאַנגען זינען געגאנגען פון דער בלעכאַרניע, וואָס האָט געהערט צו מיין טאַטן. שפּעטער אַ ביסל, ווען כל בין געוואָרן שוין אַ פֿאַלנער מענטש און אויפגעהערט ארומליפן איבער די קוזניעס, שוסטער-און-שניידער-ווארשטאַטן, צו די פילשטיקעס, צו די גארבער, האָבן איך צוזאמען מיטן טאַטן גענומען וויסן סאַמאָוואַרן, פֿאַריכטן קאַליע געוואָרענע שלעסער, דעקן און פארבן דעכער... ווען כל האָבן שוין באהערשט די תורה פון דאך-ארבעט (מיר איז דעמאלט געווען אַ יאָר 13 - 14) פלעג איך שוין אַליין קענען אַנדעקן אַ דאשעק-דעכל איבער אַ גאַנעק, אַ סטרעכע אונטער אַ גאַנטענעם דאך מיט אַ לאַטעק - אַזאַ סאַרט רינווע, אַרומדעקן אַ דאך-ביידל און נאָך אזוינע אַרבעטן, וואָס האָט געפֿאָדערט געניטקייט און קענטעניש. דער טאַטע איז מיט מיין ארבעט געווען שטארק צעפֿרידן, אַז ער האָט מיר אפילו געשיקט אַנדערן דאָס שטיבל פון יהודה דעם צדיק. דאָ האָבן איך זיך אף טויט דערשראָקן. יהודה דעם צדיקס שטוב איז געווען אין א געסלקע לעבן דער אלטער שול. דער דאך אַף איר איז געווען פון גאַנט, נאך גאַנץ נישקשהדיקע גאַנט, וואו ניט וואו איז געווען אַ הייפֿעלע גרינע מאַך, וואו ניט וואו איז געווען אַ פֿאַריסענער גאַנט, וואָס האָט געקענט אַראַנלאַזן אַ ביסל רעגן. נאָר אַזא דאך האָט מען נאָך ניט געדאַרפֿט איבערדעקן. ער האט געקענט שטיין נאָך א גוטע צען-פופֿצן יאָר. איז אויך אפילו נאָך דער צייט וואָלט מען אים געקענט אויספאַריכטן נאָר איבערדעקן, ווער האָט זיך געקענט פֿאַרגינען אזא פּוּלכערי צווישן אונדזערע יידן. נאָר אַנדעקן האָט מען געדאַרפֿט ניט יהודה דעם צדיקס שטוב וואו ער האָט געלעבט, נאָר דאָס שטיבל אונטער וועלכען ער איז געלעגן אפֿן בית-עלמין - אפֿן "הייליקן אָרט" ווי מיר פלעגן זאָגן. בא אונדז אף די קברים פון די תשובה יידן פלעגט מען אַוועקשטעלן אַזוינע שטיבעלעך פון ברעטער צונויפגעקלאַפֿטע. איז אַט, דאָס דאָזיקע שטיבעלע האָט דער טאַטע מיר געהייסן אַנדעקן און אַפֿפֿאַרבן מיט רויטן סוריק. איך האָב זייער מורא געהאט פֿאַר טויטע, פאר א מיל פלעג איך ארומגיין דעם הייליקן אָרט. דאָכטזיך, וואָס קענען דיר טאָן טויטע יידן, וואָס ליגן פֿעסט אונטער זייערע שטיבעלעך? ווען ס'איז געשטאַרבן בא אונדז אייזיקל, מיינער א הארבאַטינקער פֿעטערל, דער מאמעס א ברידערל, האָבן איך אנטלאָפֿן פון שטוב אף גאנצע דריי מעת-לעת. אויסבאַהאַלטן האָבן איך זיך באַ דעם פֿעטער בענצע, וואָס האָט געהאַלטן דעם רעזערוואַר (אַ געקליאַפֿעוועטער אייזערנער קעסל ביז העלפט איינגעגראבן דער ערד, אין וועלכן ס'איז געווען גאזע פֿאַרן שטעטל). דער פֿעטער האָט געלעבט אויסערן שטעטל אף אַ ווילד פוסט אָרט. מע האָט מיר קאַם אָפּגעזונט. אייזיקל, וואָס איז זייער פֿרי אוועק פון דער וועלט, האָט אף מיר געהאט אַ גרויסע השפּעה, ער איז געווען אן עלוי, ווען ניט זיין פיזישער מום, וואָלט ער געווען איינער פון די גרעסטע רבנים בא יידן - אזוי האָבן געזאָגט די ביידע רבנים אונדזערע, סיי דער אלטער און סיי דער ניער. ער וואלט געוויס אריבערגעיאָגט זיין עלטערן ברודער, וואָס איז געווען דער הויפט רב אין איינער אַ גרויסער דייטשישער שטאָט. נאָר צו אייזיקלען וועל איך זיך נאָך אומקערן. צו יענער צייט האָבן איך זיג שוין געחברט מיט אַ סך ייִנגלעך פון מיין עלטער, אויכעט "ווערנדיקע בעל-מלאַכהס". ניט וועלנדיק זיין פֿאַרשעמט אין זייערע אויגן, האָבן איך גובר געווען דעם פחד און כ' האָבן אָפּגעטאָן דאָס שטיקל אַרבעט טשאקאנדיק און קנאַקנדיק. נאָכדעם ווען מיר האָבן זיך אריבערגעקליבן אין אונדזער ניער שטוב, וואָס איז געווען הארט בא דעם פֿלויט פון די מאָהילקעס, פֿלעג איך אף געוועט באַנאכט איבערקריכן דעם פֿלוט און בלייבן דאָרטן ביז וואָנען מע פלעגט מיר א רוף טאָן. דאָס אופהערן מורא האָבן פֿאַר מתיים איז מיר גוט צונויפגעקומען און דער צווייטער וועלט מלחמה איך האָבן איינע אַ נאכט געשלאָפֿן אין אַ זעמליאַנקע אף אן אויסגעצויגענער האַנט פֿון אַ טויטן סאָלדאַט ניט וויסנדיק, פֿאַרשייט זיך, אז ער איז טויט. אַף אינדערפֿרי האָבן איך דערזען מיט וועמען באַגאַנד בין איך געלעגן און כ'האבן זיך גאַרניט איבערגענומען. וואו שרעק, ווען שרעק! נאָכן אַנדעקן דאָס דעכל פון יהודה דעם צאדיקס שטיבעלע בין איך אריבער אף מער קאָמפּליצירטע ארבעטן. כל האָבן געקראָכן אף הויכע צוויי-עטאַזשיקע הייזער, געדעקט און געפארבט אַ קלויסטער און להבדל בתי-מדרשים, וועגן דעם האָבן איך שוין געשריבן אין מינע לידער. אזוי, אז מיין לעבן איז געווען ענג פֿאַרבונדן מיט די האַרעפּאשנע שינטן פון מיין שטעטל, מיין בעסטער חבר איז געווען אַ שטעפער, דער צווייטער חבר - אַ שוסטער, איינער - א קירזשנער, אַ מאָלאָטאָפֿאָיעץ פֿון לייבע דעם שמידס קוזינע. איך בין געבאָרן אף אַכט יאָר פֿריער פון דער פּעווראל רעוואָלוציע. אַ זמן צי צוויי בין איך געגאנגען אין חדר אונדזער שטוב האָט זיך געפֿירט לויט דער ייִדישער טראדיציע, דער טאַטע מיינער זייל איז ניט געווען קיין שטארק פֿרומער, נאָר אלע שבת פלעגט ער גיין צו יוסף-חיימען אין מינין* יוסף-חיים דאָראַשקאָ - אַ מסכיל, אַ שרייבער, ער איז געווען ברייט באַקאַנט אין דער העברייִש-שרייבנדיקער וועלט אין זיינער צייט. נאָכן עסן פלעגט ער עפּעס אַ מורמל טאָן אונטער דער נאָז, דאָס הייסט - ער בענטשט. די שבתים, און די גרויסע יוםטובים ווי פסח, ראש-השנה, פלעגן געפֿראָוועט ווערן ווי ס'דאָרף צו זיין. נאָר נאָך דער רעוואָלוציע איז ער געוואָרן אַלץ קעלטער און קעלטער צו ייִדישקייט, ביז ער האָט אופגעהערט צו גיין אין מינין אַרשין, אופגעהערט פאַסטן אום יום-כפור. ווען די מאמע האָט ארויסגענומען פֿונעם טלית-זעקל דורכצולופֿטערן דעם טאַטנס זיידענעם טלית, איז זי געבליבן ווי דערשראָקן. ערשטנס איז דער טלית געווען ניט קיין זיידענער שוין, און אין סאמע מיטן איז געווען אַ גרויסער שווארצער פלעק, ווי אַ ראָד, פון שמאַראַוידלע. ס'האָט זיך ארויסגעוויזן אז דער טלית איז אַ באַלאַגאַלסקער. דער טאַטע האָט אים פארביטן, אָבער מיט וועמען, האָט ער ניט געוואוסט. און גאָר באַלד איז אָפּגעפֿאַלן די נויטווענדיקייט אין אים. אויס מינין, יוסף-חיים איזגעשטאַרבן, די רעוואָלינציע איז געקומען. אלץ איז געוואָרן איבערגעקערט האַרע-

קאַרעניעס. די בעלי-מלאכעס ווערן קוסטארן, עס אַרגאניזירט זיך ארטעלן, בא די "בורשעויען" קאַנפסיקירט מען די הייזער, מע זיצט זיי אריין אין דער מאַזירער תפיסה. די קלייטניקעס פארמאכן זייערע געשעפטן, עס ווערט אַ קאַפּאַפּעראציע, אין וועלכעס ס'איז גאַרנישט ניטאָ. מע צעטרייבט די חדרים, מע נעמט צו די שולן פאר קלובן. עס נעמען זיך באווייזן פאַרשיידענע באנדעס, עס בושעווען פאַגראָמען. עס ווערט א הונגער. קריגן אביסל קאַרטאָפּלי, אַ קאַפּל גרויפֿן איז אוממעגלעך. קיין האַלץ איז ניטאָ, מיט וואָס דעם אויוון אויסצוהייצן, מיט וואָס די הרובע אַנצווארעמען אום ווינטער. די נעכטיקע, צוגעלאָזענע, ראַכמאַנע פּאָלישוקעס ווערן באַנדיטן. באַזונדערס ציינענן זיך אויס די יונגע וועלכע האָבן דעזערטירט פון דער רויטער אַרמיי. ס'עפנט זיך אַ ברייטער שליאַך פאר דער טעטיקייט פֿון פאַרשיידענע קרימענעלע עלעמענטן. דער טיטול ווייסט גאָר פון וואנען זיי האָבן זיך גענומען! די פאופעריזאציע פון דער שטעטליקער באַפעלקערונג איז אַ שרעקלעכע. די בעלי-מלאכעס גייען אום אָן אַ שטיק אַרבעט. ס'איז ניטאָ קיין ברעקל לעדער אַף אַ שטייט אפּוצווייען, קיין שטיקל סחורה אַף אַ פאַר פליידערן. אַף די פיס האָט מען גענומען טראָגן "קלאַפּערס" - אַזוינע הילדערנע שיר, מע האָט זיך גענומען קליידן אין שטאָף פון זעק. מיין סימחה איז געווען ניט איבערצוגעבן, ווען מע האָט מיר אפּגענייט אַ גארניטער פון אַ צוקער-זאָך. די קלאַפּערס אַף די פיס האָבן איך אליין אויסגעשניצט. די לעדערלעך אַף זיי זיינען געווען פון אלטע רצועות. טיי פלעגט מען פאַרפארען מיט איבערגעברענטע סקאַרינקעס אָדער מיט בלעטלעך פון יאגעדעס, אבי דער קאַליר זאָל זיין ניט פון ריינעם אַקערפ. טרינקען דעם טיי פלעגט מען מיט אַ דראָבעלע זאָלץ (זאָלץ איז דעמאָלט געווען צו גאָלד גלייך. גיי קריג עס), אָדער מיט סאַכאַרין. פלעגסט אריינזאָרפן אַ קיקעלע אינעם קופליק - פלעגט עס נעמען קאַכן און ס'פלעגט ווערן פון דעם אַ געבלעכער שוים. דער טעם פונעם טיי איז געווען מער ביטער ווי זיס. נאָך דעם ווי כיאַזקל פייגעלמאן האָט אראַפּגעריסן די פאַגאָנעס מיט דער שאַשקע בא דעם שטעטלידיקן אוריאדיק, נאָך דעם ווי סראַל-זושע דער שרייבער האָט געמוזט פאַרלאָזן די אופראווע, ווייל אַהינצו זיינען געקומען יונגע בחורים (און איינער פון זיי אין אַ לעדערנעם רעקל) און האָבן צונויפגענומין אלע פאפירן און גענומען זיי ברענען, נאָך דעם ווי דער איספראוויק איז אַנטלאָפֿן אַף אַ פאַר פערד געשפּאַנט אין זיין רעסאָרן-בריטשקע, נאָך דעם... איז געוואָרן ליהודים. די פאַזשאַרנע קאַמאַנדע האָט אלע טאָג מאַרשירט איבערן שטעטל פאַרויס מיט די קלעזמער, וועלכע האבן געשפילט "סמעלאָ, טאָווארישטיש, וו נאָגו!" די חדר-יינגלעך האָבן זיך צעלאָפֿן פון די חדרים און גיי פאַרטרייב זיי צוריק! און מע האָט עס גאַרניט געדאַרפֿט טאָן, ווייל אין אַ קורצער צייט ארום איז שוין ניט געווען. וואוהין צופאַרטרייבן זיי, די מלמדים האָט מען געצוואונגען "דעמיסיאַנירן". וואוויט וואו האָבן זיך פארהיט עטלעכע חדרים. "פאַדפֿאַלניע" - אזוי האָט מען זיי גערופן. זיי זיינען געווען טיף פארקאַנספּערירטע. גאָט באהיט ווען ס'וואָלט זיי גענומען, [פלעגט זאָגן] יאנקעלע מאַראַשעס, דער איינער פון די ערשטע קאַמסאַמאַלצעס, וואָס איז געוואָרן דער גאַנצער דיעה-זאָגער, דער קעמפּער קעגן דעם "אַפּיאום פאַרן פֿאַלק", אליין זייענדיק אַ וויסטער עס-האַרץ. איך וועל קיינמאַל ניט פאַרגעסן דעם ערשטן יום-כפּור פאר סאָוועטן-מאכט. די קאַמסאַמאַלצעס האָבן מיט דער רויטער פאַן זיך געשטעלט אונטור די פענצטער פון דער נייער שול אויסגעשרגן עפעס לאַזונגאן אַף אַ צעקאַלעטשעטן רוסיש און גענומען זינגען אַן אלטע סאָלדאַטסקע ליד סאָלאָוויין "סאָלאָווי פּטאַשעטשקאַ", ווייל קיין אַנדערע האָבן זיי נאָך ניט געוואוסט. די מער פאַרגעשריטענע יוגנט, ניט נאָר די באַלעבאטישע קינדער, אויך קינדער פון שניידער, שוסטער, בעל-עגלות האָבן זיך גענומען אַרגאניזירן אין פאַרשיידענע קרייזן אויף צו דערלערנען דעם מצב פֿון רוסלאנד, פון דער איבערקערעניש. וואָס קען עס אלץ ברענגען פארן יידישן פֿאַלק? צו די דאָזיקע שרעקלעכע אַנדערשקייט וועט קענען ליידן די נאַציאָנאַלע פראַגע אונדזערע? עס קומט אַף אַ גרויסע אַרגאַציזאציע פון "השומר הצעיר", פון "החלוץ", און איך, זייענדיק נאָך כמעט אַ קינד, שליס זיך איין אין זיי. איך ווער אי אַ חלוצניק, אי אַ שומר-הצמארניק. די ערשטע צייט איז עס געווען ווי לעגאל. מיר האבן געלייענט דעם זשורנאַל "החלוץ" (אזוי האָט ער דארט זיך געהייסן), וואָס איז דערשינען אין מאַסקווע אַף דער רוסישער שפּראַך. דער רעדאַקטער פֿון דעם דאָזיגן זשורנאַל איז געווען פינעס. ער איז נאָכדעם אַוועקגעפאַרן קיין פּאַלעסטינע. מיט עטלעכע יאָר שפעטער בין איך מיט אַ געוויסער שליחות געקומען צופאַרן קיין מאַסקווע אין צק פֿון החלוץ (מיר האָט זיך נאָך ביז איצט פאַרגעדענקט דער אדרעס: סרעטענקאַ, לוקאַוו פּערעאולאָק, 2). אפּגענומען האָט מיר טאַקע דער דאָזיקער פינעס. וואָס איז מיט אים שפעטער געוואָרן, ווייס איך ניט. די גאַנצע משפּחה אונדזערע איז געווען אַ פּראָפּאַלעסטישע, אַ ציוניסטישע. זאָלבעזיבן זיינען מיר געווען אין דער ציוניסטישער באַוועגונג. פיל פון די מיטגלידער פון אונדזער אַרגאניזאציע האָבן נאָך אין די 20סטער - 30סטער יאָרן פאַרלאָזט קאַליניקאָוויטש - אַוועקגעפאַרן קיין ישראל. דאָס זיינען געווען אלע מיינע חברים - יהושע פלייבערמאַן (מע זאָגט ער איז געווען דאָ אַ גרויסער מיליטערישער קאַמאַנדיר), יודקע לעווין, בערטשיק שאפּיראַ - פונעם קיבוץ אַפּיקים, רחל פונק - פון תל-חי, חיים לעלששוק און נאך. די פאַרביינענע האָבן שטודירט באַראַכאָוו, זשאַבאַטינסקען, אחד העם. אונדזערע פארזאמלונגען פלעגן פאַרקומען געהיים אין וואָלד, אָדער בא עמעצן אין אַ שטוב. מיר פלעגן באַקומען פונעם "צענטר" אויכעט פֿונעם "סויף", וואָס האָט זיך געפֿונען אין האַמליע, פאַרשיידענע מאַטעריאַלן געדרוקטע אַף פאַפּיראס פאַפּיר. די ג.פ.א (צי ס'איז נאָך געווען "טשעקאַ") האָט אונדז גענומען האַלטן אפּן אויג. ס'איז דערגאַנגען אַ קלאַנג, אז עס גרייט זיך אַן אַבאָלאָוע אַף אַונדז. אַלע דאָקומענטן האָבן זיך געפונען בא אונדז אין שטוב. אונדזער שטוב איז געווען דער צענטער, מיט וועלכן ס'פלעגן אָנהאַלטן קאַנטאַקטן פאַרשיידענע אינסטרוקטאָרן, לעקטאָרן און פאַרשיידענע אָנפירנדיקע פּערזענלעכקייטן. די שכנה אונדזערע פעסיע דעם ציינדאָקטערס, איז געקומען צוליפֿן צו אונדז אין שטוב אריין אַ פאַרסאַפּעטע: "שיפּרה" - האָט זי זיך אָנגערופֿן אַ דערשראָקענע צו מיין מאַמען, - בא איך פֿון קוימען שפּאַרט אַ שווארצער רויך מיט שטיקער סאַזשע, די גאַנצע גאס איז שוואַרץ געוואָרן. ס'זאָל חלילה קיין פאַדשאַר ניט געשען, לעשן דאַרף מען. דערהערט דאָס, האָבן מיר תיכף פארהאקט די טיר פון אַלקער זי זאָל חס ושלום ניט אריין אהין, ווייל דאָרטן האָבן מיר געשטאַפּט אין דער ברענענדיקער הרובע די פארווערטע פאַפּירן, וואָס האָבן זיך בא אונדז אָנגעזאַמלט אין משך פון דער לעצטער צייט. ווועגן דעם דאָזיקן שווארצן רויך מיט די שטיקער פליענדיקע סאַזשע האט אַף מאַרגן גערעדט דאָס גאַנצע שטעטל. נאָר דער תרץ איז געווען, אז מיר האָבן דורכגעברענט די ליופּטעס פֿונעם קוימען אין וועלכע ס'האָט זיך אָנגעזאַמלט אַ סך סאַזשע. ניט אַלע האָבן אין דעם געגלויבט, והראיה גאר אין אַ קורצער צייט אַרום האָט מען אונדז "פאַרהאַקט". אַף אַ פאַרזאמלונג בא רחל פונק אין שטוב עס האָט אונדז ארויסגעגעבן, אַ פּראָוואָקאַטאר, וואָס האָט זיך צו אונדז אַריינגעשאַרט. מיך און מיין ברודער און נאָך אייניקע חברים אונדזערע פון דער פארזאמלונג האָט מען אַרעסטירט און פאַרזעצט אין מאַזירער תפיסה. ס'האָט זיך ארויסגעוויזן, אז אינעם זעלבן טאָגן זיינען ארעסטירט געווען א ריי שומרהצערניקעס און חלוצים פון די ארומיקע שטעטלעך - פון פֿעטריקאָוו, קאַפּאַטקעוויטש, ליעלטישיץ. (אגב מיט חיים לעלששוק, מיט מיין "איינקאַמערניק" פון מאַזירער טורמע, האָבן איך זיך געטראָפֿן אין לאנד. ער איז אַ קיבוצניק פון אַפּיקים). די געהיימע פּאָליציי פון דער נייער מאכט האָט שוין גענומען זיך צו די יידישע בחורים אין מיידלעך צוליב זייער "סיאַניסטיש-קאַנטרעוואָלוציאָנערע" טעטיקייט.

אונדזער שולד איז גאשטראנען אין דעם, וואָס מיר לייענען דעם זשורקאל "החלוץ" און לייענען באַראַכאָוון. כדי צווינגען מיר אָפּצוזאָגן זיך פֿון מײַן ציוניזם, האָבן זיי אויך ארעסטירט מיין טאטן, אריינגעזעצט אים צו מיר אין קאָמערע, ער זאָל מיר איינריידן, אַז כ׳זאַל ווערן אויס ציוניסט. דאָס איז נאָך אַלץ ווינציק. האָבן זיי געמאַכט אַף מיר אַ משפט. דער משפט איז פֿאַרגעקומען אין פּאַזשיאַרנע קאָמאַנדע אפן צווייטן שטאַק, וואו גאָר ניט לאַנג איז געווען אַ בית-ספר, וואו מע האָט געלערנט העברעיש און רוסיש. איינער פון די לערער פונעם בית-ספר איז געווען דער פֿעטער חיים-שיינע, וואָס האָט אונטעריכט רוסישע ליטעראַטור אין דיקדוק. דער צענטראַל קאָמיטעט פונעם החלוץ האָט אַרויסגעפֿאַדערט פון קיעוו אַן אַדוואָקאַט. זײַן פאַמיליע-נאָמען איז געווען צובולניק, אַ קליין שוואַרציקע מענטשעלע. פון זײַן פֿאַרטייטיקונגס-רעדע האָבן אַלע ווייבער פון די פֿאַדערשטע בענק אָף אַ קול זיך צעכליפֿעט. "וואָס ווילן זיי האָבן פונעם יינגל? וואָס האָט ער זיי געטאָן?" - האָבן זיי גענומען איבערשלאָגן דעם אַדוואָקאַט. דער ריכטער האָט זיי קוים באַרוקט. נאָר די מאמע איז געזעסן אַ רויקע. זי האָט גאַנץ גוט געוואוסט אז קײַן גבב בין איך ניט, אַבידיאַט (באַליידיקט) האָב איך קײַנעם ניט. - אַז דער יינגל טשעפֿעט ניט קײַן פליג אַף דער וואַנט, - האָט זי געגעבן אַ רעפֿליקע דעם געריכט, פאר וועלכער מע האָט איר געדראָט, אז מע וועט זי אַרויספירן אויב זי וועט נאָך אַ מאָל פרויוון עפעס זאָגן. אַף מאָרגן, ס׳איז פונקט געווען אַ מאַרק-טאַג (אַך און ווי וואָס פאַראַ מאַרק ס׳איז געווען! - אַ פּורל האַלץ, אַ פֿאַר צענדליר אייער אין מעקענע פון אַ קערב, אַ הינדל, וואָס האָט די גאנצע צייט געשלוקערצט - עס האָט מסתם געהאט אַ טיפּון אין ושט), בין איך אומגעגאנגען, ווי אַ גענעראל-גובערנאטער, איבערן מאַרק-פּלאַץ, מען איז מיר ממש מקנה געווען מיין "גרויסן זיג". - זעסטו, - האָט מון אַף מיר געטיטשעט מיט די פינגער - מיר האָבן געמיינט, אז ער האָט אַ קלויסטער באַגנבט, און איצט איז ער אַף דער פֿריי. די פאַרביטערטע שוואַים אונדזער, די קאָמסאַמאַלצעס, האָבן אפילו דרך-אַרץ געקראָגן פאר מיר. זיי האָבן זיך גערינט, אז מע וועט מיר געוויס פֿאַרשיקן צו די וויסע בערן. דאָס האָט טאַקע פֿאַסירט, אָבער שוין ניט מיט מיר, נאר מיט מיין יינגערער שוועסטער. אין אַ קורצער צייט ארום האָט זי פאַרשיקט אַן קײַנ שום משפט אַף קאטאַרגע, וואו זי האָט אָפּגעפֿאַקוטעוועט באַ זיבן יאָר. איצט איז זי ניט לאַנג געקומען קײַן ישראל. ס׳איז ניט אַזוי גרינג "אויסוויירען זאָכן כראָנאַלאָגיש", ווי ס׳האָט געזאָגט משה נאדיר, נאָך אַזויפיל דורכגעגאנגענע יאָרן, און וועלכע יאָרן! וואָס יעדער נײַ-אָנגעקומענער טאַג, און טעג האָבן מיר, ווי מיר ווייסן, 356 אין איין יאָר סך הכל, האָט געבראַכט מיט זיך אַזוינע איבעררעשנדיקע זאָכן, אַזוינע אויסערגעוויינלעכע פֿאַסירונגען, סײַ דראַמאַטישע און סײַ קאָמישע און אָפט - דראַמאַטיש-קאָמישע צוזאַמען. און ניט אַלץ צום באַדויערן פֿאַרהיט דער זכרון... אַט האָבן זיך דורך מאַזירער טראַקט אַריינגעריסן צו אונדז אין שטעטל די באַלאַכאַוועס. ס׳איז געווען האַלבע נאכט. אלע זײַנען שוין געלעגן אין די בעטן. מיטאַמאָל האָט זיך אָנגעהויבן אַ שישעריי, דערנאָך אַ טראַסַקעריי אין דער דרויסנדיקער טיר פֿונגאס זיט. איבערגעשראַקענע, זײַנען מיר אַראָפּגעשפּרונגען פון די געלעגערס און זיך צונויפֿגעקופּקעט לעבן טאַטע-מאמע, וואָס זײַנען שוין געווען אָנגעטאָן. די באַבע פערלע, אַ שרעקלעכע הוסטערן, האָט זיך אָנגעכאַפט אַן ברעג טיש און זיך פֿאַרגאַנגען אין אַזאַ מײַן הוסטן, וואָס ס׳איז נאָך ניט געווען אַזוינס. איך בין געווען אַ שטענדיקע בעל-משיח איבער דער באַבעס הוסטן, ווי נאָר ס׳פֿלעגט אַף איר אָנפֿאַלן די הוסט-אַטאַקע, פֿלעג איך תּיכּף קומען צולויפֿן מיט דער קופּערנער צוויי הענטליקער קוואַרט אַ פּויליקע מיט קאַלטן ברונעם-וואסער. צום ערשטן פֿלעג איך איר צווינקען זי זאָל אַ טרונק טאָן, דערנאָך פֿלעג איך אליין אָנעמען אַ פּולן מויל מיט וואסער און מאכן אַף איר פּפּר. פון די קאַלטע וואסער-שפּריצן פֿלעגט זי אַ ציטער טאָן און דאָס הוסטן פֿלעגט ווערן שטילער און שטילער ביז עס פֿלעגט אינגאַנצן פאַרשווידן. נאָר דאָ האָט מיר גאַרנישט ניט געהאַלפֿן. דער באַבעס הוסטן האָט זיך אויסגעמישט מיט אונדזער יללות. אז עס גיבן אַרויס מיטאַמאָל אַ געוויין מיט אַ געשריי נײַן קינדער, איז פֿאַראַן וואָס צו הערן! די אַריינגעריסענע זיך אין שטוב באַנדיטן האָבן באַוויזן אויסשיסן פֿון אַן אָברעז אינעם טאַטן און גלייך אַנטלאָפֿן. אַ לאַנגע צייט איז די קויל, וואָס האָט, אויסמיידנדיק דעם טאַטנט קאַפּ, דורכגעקבערט די וואנט און אַראָפּגעפֿאַלן פון דער צווייטער זייט אין קאמער אפן בעט, געווען באַ אונדז אַ משפּחה רעליקוויע. דאָס קליין קייקעלע עטוואס צעפֿלאַטשטע בליי האָט אונדז געקענט מאכן פֿאַר יתומים, האָט געקענט איבערלאָזן אונדזער גרויסע געזינד אַן אַ שפּייער. אַף מאָרגן אינדערפרי האָט דאס גאַנץ שטעטל געקאַכט ווי אַ קעסל. מען איז אַלע געלאָפֿן צו יאָנטל דעם שמידס הויז. אַפֿן הויף אין אַ קאַליוזשע בלוט זײַנען געלעגן מיט איבערגעשניטענע העלדזער דער שמיד, זײַן ווייב און דער מאַלאַטאַבראַיעץ - אַ יונגער געזונטער בחור מיט וועלכן כ׳האַב עטלעכע מאָל געשפּילט אפן שולהויף אין גריבלעך נוס. איך בין אויך געקומען אהינצו צולויפֿן. כ׳האַב זיך געסטאַרעט ניט צו קוקן אָף די געהארגעטע. איך האָב זיך אויכעט אָנגעכאַפט אַן דער האַלאַבליע פונעם וואָגן, אָף וועלכן מע האָט זיי אלע דריי אַרופּגעלייגט אַף אַפּאָפּירן אפן הייליקן אַרט מקבר צו זײַן. שטעלט אייך פֿאַר אַזאַ בילד: דאָס שטייט נאָך מיר עד-היום פֿאַר די אויגן: איינגעשפּאַנטע יידן - אַלטע, יונגע, קינדער - שלעפּן אַף זיך אַ וואָגן מתים. די אַבּודעס גראָבן זיך טיף אַריין אינעם סיפּקן זאַמד (דאָס איז געווען יענער טייל שטעטל, וואָס האָט באַ אונדז געהייסן "דער-אַפֿן-זאַמד"). מיט גרויס מי האָבן מיר אלע דערשלעפט דעם וואָגן ביזן הויכן איבערפֿאַר פונעם שאָסיי. אַרופּגעצויגן דעם וואָגן אפן סאַמע מיטן שאָסיי, האָט זיך דערטראָגן אַ צאַקען פֿון פֿערד. פֿון מאַזירער זייט האָבן זיך געטראָגן רייטער און גלייך אַף אונדז. מען האָט זיך גענומען צעלויפֿן, איבערלאָזנדיג דעם וואָגן אליין. איינער פֿון די רייטער האָט זיך אַריס געטאָן פֿאַרויס מיט אַזאַ שנעלקייט, אַז מיר האָבן ניט באַוויזן צו צולויפֿן צו די הייזער זיך באַהאַלטן, ווי ער איז געווען שוין לעבן אונדז. מיר זײַנען אַלע געפֿאַלן מיט די פּנימער צו דער ערד. אַ מאַדנע זאך, ליגנדיק אַזוי מיט די באַק צוגעטוילעט צו דעם וואַרעמען זאַמד, האָב איך קײַן ברעקל פּחד ניט געפֿילט. כ׳האַב אליין ניט געוואוסט, פֿאַרוואָס איז עס געווען אַזוי. איצט, מיט אַ סך יאָרן שפּעטער, וואָלט איך עס געקענט דערקלערן. אז ליג איך אַזוי און זײַ דורך די פינגער די געלע זעמדעלעך, און מיטאַמאָל דערהער איך אַ הייזערקלעכע שטים: "בירגער, שטייט אויף, מיר וועלן אייך גאַרנישט טאָן. איר זעט פאַרויס אפן ווייסן פערד פֿאַרט אליין דער "באַטקאָ" באַלאַכאַוויטש און אַן שוואַרצן - סאַווינקאַוו." ווער ס׳איז באַלאַכאַוויטש געווען, האבן מיר אלע זייער גוט געוואוסט. בולאַק-באַלאַכאַוויטש איז געווען זײַן פולע פאַמיליע. די באַנדעס פון דעם דאָדיקן "פֿירער" זײַנען גוט געווען באַקאַנט די יידישע שטעטלעך פֿון דער ווייסרוסישער פּאַלעסיע. וויפֿל פֿאַרגראָמען זײַנען זיי אויסגעשטאַנען פון זיי, וויפֿל הריגהס און פֿאַרגוואַלדונגען זײַנען פֿאַרשריבן געוואָרן אַף זייער חשבון. אַ באַלאַכאַוועץ דאָס איז געווען פֿאַר אונדז דער סינאָנים פון אלדעס בייז, וואָס ס׳האָט געבראַכט די איבערקערעניש - די רעוואָלוציע. וויפֿל מאָל זײַנען זיי, די באַלאַכאַוועס, באַפֿאַלן אונדזער שטעטל. אַט קומען זיי - לאָזן נאָך זיך חורבן און בראַך... און אַט ווערן זיי ניט, אַט קומען זיי און אַט ווערן זיי ניט. אַט האָט זיך איינער אַרופּגעוואַלגערט אַף מיין מאמען. ער רייסט פֿון איר די קליידער, די מאַמע קלאָפט אים מיט די פּויסטן איבערן פנים. מיר, די קינדער, האבן אָפּגעהויבן אַזאַ געשריי! איך פאַרשטיי ניט, וואָס האָט ער זיך צוגעטשעפּעטעט צו דער מאמען. אלץ, וואָס ס׳איז געווען באַ אונדז אין שטוב פֿון זאָכן, האָט ער שוין אַריינגעפֿאַקט אין אַ זאַק. אַף וואָס דאָרף ער האבן דער מאמעס געלאטעטע ציצענע קליידל, וואָס ער רייסט פון איר? ווידער אַ

מאל די באַבע, וואו האָט זיך בא איר גענומען כוח - בא אָט דער אַלטער שוואַכער יודענע? - זי האָט זיך פונהינטן אופגעטשעפּעט אינעם באנדיט מיט אזא פושטשען, מיט אזעלכע גוואַלדן, אז דער צווייטער חבר זינער, וואָס איז געשטאַנען בא דער טיר, האָט אַמאך געטאַן מיט דער האַנט צו יענעם: לאַז זי אָפּ, די זשידאווקע. אן אנדערש מאל בין איך מיט דער מאמען אנטלאָפן פֿון שטוב זיך אויסבאהאלטן בא ליטמאנען דעם שמיד אונטערן בעט. די גאַנצע כאטע איז דערנאָך פול געוואָרן מיט באלאַכאָודצעס. זיי האָבן דאָרטן געהוילעט, געטרונקען, געזויפן, וויאזוי האָבן זיי אונדז ניט באמערקט? ס'איז געווען ממש א נס. רעוואָלוציאָנער, א סאָציאליסט, אַ פערזענלעכער חבר פון אַנאַטאָלי וואסיליעוויטש לונאטשארסר - דעם הויך קולטורעלן פֿירער און שרייבער, ער איז געווען דער בילדונגס-מיניסטער אין לענינס רעגירונג. מעגלעך, אז אפן באַדן פון לטעראַרישער טעטיקייט האָט "Конь вороной" האָבן זיך די דאָזיקע צוויי מענטשן באַפריינדגט, ווייל סאָווינקאָו איז אויכעט געווען א זייער פֿיאיִקער ליטעראַטאָר: זיין בוך געמאכט א רשם אין זינער צייט. איז ער טאַקע איצט געפֿאַרן פֿאַרויס פֿון דער קאָוואַלקאדע באַנדיטן אף אַן אָפּגעפּאַשעט הויכן שוואַרצן גלאַנציקען פערד, בולאַק-באַלאַכאָוילש - אף אַ ווייסיס. וויאזוי איז סאָווינקאָו אָפּגעגאנגען פון דער רעוואָלוציע, פאָרוואָס ער האָט זיך פֿאַרוואנדלט אין אַ מין סאָרט קאָמיסאַר באַ די פּוּחעס, וואס זינען אַרויסגעטראָטן קעגן דער רעוואָלוציע - דאס איז אַ טעמע אנום פאר זיך, נאָר איצט זע איך זיך אַ ייִגל באַם ראַנד פֿון מאָזירער שאָסיי. די רייטער זינען צוגעקומען גאָר נאָענט צו דעם וואָגן מיט די מתיים. סאָווינקאָו פון זיין פערד האָט געהאלטן א מין רעדע. די סאָוועטן-מאכט, האט ער געזאגט, האָט אומגליקלעך מאַכט דאָס ייִדיש פֿאַלק. איר זעט, האָט ער אָנגעוויזן אפן וואָגן מיט די הרוגים, וואָס זיי האבן געמאכט פון אייך - דאָס איז אַלץ לענין מיט זיין באַנדע. ער מיט באלאַכאָוויטשן וועלן דאָ אופשטעלן גערעכטע מאכט. אלעמען וועט ווערן צוריק גוט. ער האָט גענומען צוזאגן גאַלדענע בערג. דעם אמת זאגנדיק, האב איך זיינע רייד כמעט ניט פֿאַרשטאַנען. איך האָב זיך אפילו צו זיי ניט צוגעהערט. איך בין געווען פֿאַרנומען מיט דעם, וואָס כ'האָב די גאַנצע צייט קיין אויג ניט אראַפּגענומען ניט פֿון אים און ניט פון דעם צווייטן. סאָווינקאָו איז געווען אין א ווייטער, הויכער קוטשמע, אין אַ טשערקעסקער האַריקער בורקע. זיין מויל האָט זיך קרום געעפנט, און ווען עס איז אנטשוויגן געוואָרן, האָב איך דערזען אַז ער האָט טאַקע אַ קרומען מויל, ווי אַ קוועדער שניט פֿון אַ שאַשקע. באַלאַכאָוויטש איז געווען אין אַ טונקל-גרויער בעקענעש. זיין מעכטיקע, אויסגעפּוקלטע ברוסט האָט זיך אלץ פארויסגערוקט צום פערדס הרווע. אין גאַנצן האָט ער אויסגעזען ווי אַ ריזן סאַמאָוואַר, נאָר אנטשטאָט דער אויבערשטער קאַנפֿאַרקע איז אַף אים געווען אַ באַראַשאַקענע נידעריקע קובאַנקע. דער סוף פון די דאָזיקע צווייטן איז געווען - באַלאַכאָוויטש איז אַנטלאָפן קיין אויסלאַנד, סאָוואַנקאָו האָט געענדיקט זיין לעבן אין די ווענט פון גפּו. מע זאגט, אז ער איז זיך באגאנגען א זעלבסטמאָרד, ארויסגעוואָרפן זיך פון פענסטער. דער אמת איז, אַז מע האָט אים אַרויסגעוואָרפן. וועגן דעם איז פֿאַראן בא סאָלזשעניצניען. ווי מע צאָגט: צו אַלץ נעמט אַ סוף. צו דער דאָזיקער בלוטיקער עפּאַפּייע איז אויך אַ סוף געקומען. דאָס לעבן האָט זיך אָנגעהייבן "נאַרמאליזירן". גרינגער פון אלעמען איז געווען די שוסטער - אַנאַל מיט אַ דראַטווע איז שטענדיק באַ זיי געווען צו דער האַנט, די קאפּולעס האָבן די באנדיטן ניט געדארפט האָבן. וועסט אנטאָן אַ קלעצל אפן פּוּס? פון די ארומיקע דערפער די פויערים האָבן צוביסלעכווייז זיך גאנומען באַווייזן אין שטעטל מיט אייגינע יוכטענע פעלעכלעך, און ס'איז ווידער אוועק א גאַנץ. די העמערלעך האבן ווידער אָנגעהויבן קלאָפן אין די הילצערנע פלעקעלעך, וואָס די שוסטערשע געזעלן האָבן אליין פּעשפּאַלטן פֿון יאַסינאָווע קלעצ-לעך. ערגער איז געווען מיט די שניידערס און מיט די איבעריקע בעל-מלאכות בא וועמען מע האָט צערייבט די קעפלעך פֿון די זינגער-מאשינעס, די סטאַמעסקעס און הובלם, די שרייפסטאַקן און די פֿיילן, וואָס זינען זייער צונוץ געקומען אין דער פויערישער ווירטשאַפּט, ביז וואָנען די נייע מאַכט אַרגאַנען בראש מיטן פינאַנספּערקטאָר האָבן זיך געכאַפט, אז פֿון די דאָזיקע איינצעלע קוסטאַרן קענען ווערן בורזשויען, האָט זיך יעדערער געצויגן זיין חיונה אף דעם נאָך אַלטן "בורזשויסקן" שטייגער. און דאָ איז נאָך צוגעשפּרונגען דער "נעפּ". סיהאבן זיך געעפנט נייע קלייטן און קלייטעלעך. ס'האָט זיך געדאַכט, אַז אַלץ איז אויסגעצייכנט. קיין באַנדעס זיינען ניטאָ, קיין יידן שעכט מען ניט. ס'האָט זיך אופגעפֿנט אַ ייִדישע שולע, די געוועזענע רוסישע מיטלשולע איז געוואָרן א ווייסרוסישע. אין אַלע אנטשטאַלטן האָט מען גענומען איינפֿירן די שפּראַך פֿון די אַוויטשעוויטשער גוים - ווייסרופּייש. אַף די אַפּיציעלע פּאַפּירלעך פון "ריק", ראיאָנער אויספיר קאָמיטעט, צי פון געריכט, צי פון דער מיליץ, איז געווען אַ פֿירקאַנטיקער שטעמפל מיטאַמאַל אַף פיר לשונות - רוסיש, ווייסרוסיש, פויליש און ייִדיש. צו אונדז אין שטוב האָט אָנגעהויבן אַנקומען אַ ייִדיש צייטונג פון מינסק. זי האָט געהייסן "דער וועקער". נאָכדעם האָט מען איינגעפונען, אז "דער וועקער" פירט אַ בודישיע פּאַליטיק, האָט מע זי איבערגעמאַכט אַף "אַקטיאָבער". אליין דער נאָמען האָט גערעדט פֿאַר דעם, אז דעס איידישע בלאט איז אַף דער וואַך פֿון דער גרויסער אַקטאַבער-רעוואָלוציע, "וואָס האָט אַבסאָליוט געלייזט די יידן פֿאַראן אין געוועזענעם צארישן רוסלאַנד". מיר פלעגן אויך דערהאַלט דעם ליטעראַריש-קינסטלערשן זשורנאַל "דעם שטערן". מײן טאַטע ציל איז געוואָרן דער ערשטער פון אונדזער שטעטל וואָס האָט אָנגעהויבן שרייפן אינעם ייִדישן בלאַט. נאָך דעם ווי ס'האָט זיך באוויזן זיין ערשטע נאָטיץ, וואו ער האָט צעקריטיקירט די שלעכטע אַרבעט פֿון דעם נאָר וואָס אַרגאַניזירט שניידער-אַרטעל, האָט מען זיך גענומען באַציען צו אים מיט גרויס רעספּעקט. דו זע נאָר, האָט מען גערעדט צווישן זיך, ער האָט דאָך געטראָפן אין סאַמע פינטל! די טיר האָט זיך בא אונדז ניט פֿאַרמאַכט פון יידן, יידענעס, וואָס זינען געקומען בעטן דעם טאַטן ער זאָל אַריינשרייבן אין בלאַט וועגן די עולה, וואָס זיי ליידין פֿונעם פינאַנספּעקטאָר, פונעם שכן וואָס האָט אָפּגעכאַפט אַ שטיק גאָרטן, וועגן אַ בעל-עגלה, וואָס האָט צעמזיקט אַ צווייטן פֿאַר וועלן אָפּנעמען בא אים אַ פּאַסאַדשיר אפן וואַקזאַל. נאָר די מערהייט אַנקלאַגעס זינען געווען קעגן "ריק" און זיינע נייע "פֿאַראַדקעס". די בלעטער מיט דעם טאַטנס נאָטיצן פלעג איך ווייזן מײנע חברים: זעט, וואָס מאַיין טאַטעקאַן! איז געווען מײן מײן. מײן טאַטע האט געהאט געוויסע ליטעראַרישע פֿיאיִקייטן. דאס איז געווען צו זען פון זיינע לענגערע רעפּאַרטאַזשן, וועלכע די רעדאַקציע האָט זייער גערן געדרוקט. ווי כ'האָם שוין דערמאָנט אויבן, מיט דער רעוואָלינציע האָט דער טאַטע אָנגעהויבן אַלץ מערער אין מערער דערווייטערן זיך פון דעם ייִדישן גלויבן. ער האט אופגעהערט גיין אין מנין. די גרויסע ייִדישע יום טובים פראווען טאַנצעט כאַפּ-לאַפּ. די מאַמע אָבער האָט פֿאַרגעזעצט זיין פֿרום, זי האָט זיך געפֿונען אינגאַנצן אונטער דער ווירקונג פון דער באַבען, וואָס איז געווען א זאָגערן אין דער ווייבערשער שול און אַ קהלשע גבאיטע. וויפּל אַרעמע לייט האָט זי אַרויסגעהאַלפן פון זייער נויט! אַ גאַנצן פֿרייטיק פלעגט זי גיין איבער די הייזער און קלייבן וואָס מע פֿלעגט איר געבן - אַ שטיקל חלה, א ביסל גרויפן, אַ נאָגעלע שמאַלץ. ווען די טאָרבע איז געווען צו שווער פֿאַר איר, פלעג איך איר זיין באַהילפיק. איך פֿלעג זי טאַסקען צום הקדש צו וואו ס'פליגן שאוויין אף איר ווארטן די "קונדן" מכל המונים. די באַבע האָט געהאַט אַ וועלט מיט מעשיות - שטייגער-מעשיות, קבלה - מישיות, ווייסרוסישע מותסיות. אין דער יוגנט איז זי געווען זייער אַ שיינע און האָט געלעבט מיטן זיידן דודן אין יעספּאַווע רודניע אין אן אייגענעם גוט "אײַ", זשאַמקע, דו האָסט געדאַרפט זען ווי כ' פלעג אַריינפֿאַרן אין שטעטל נאַשפּיץ אוף זעקס פערד", פלעגט זי זיך דאַרמאַנגען די אַלטע גוטע צייטן

מיט א זיפץ. דער זיידע איז געווען אַ גורויסער למדן און נאָך אַ גרעסערער מומחה און בויען וואסער-און-ווינט-מילן. כמעט אלע מילן אין אונדזער געגנט זיינען געבויט געוואָרן לויט זיינע פלענער און אָנווייזונגען. דער גירוש פֿון די דערפער און די 80ער יאָרן האָט אים אויך ניט אויסגעמיטן. ער האָט זיך איבערגעצויגן אין שטעטל אין קאַלינקאַוויטש וואו זיין טאָכטער, מיין מאַמע, שיפרה האָט חתונה געהאַט מיט לייבקען - אַן אַנטלאָפֿענעם ריעוואָליוציאַנער פֿון האַמליע, וועמעס פֿירער איז געווען גערשוני - א באַוואוסטער סאָציאַליסט אין זינער צייט. דער טאַטע האָט נאָכעם געהייסן לייבע דער בלעכער, אָדער לייבע שיפרעס. אין די ווינטער פֿאַרנאָכטן, ווען מע פלעגט זיך איינפֿאַרען אין שטוב, פלאַגט די באַבע זייל לעבן דער צעטרעסעטער הרובע אין עס-צימער נעמען דערציילן אונדז געשיכטעס און פזונות און די מאמע זייל פֿליגט נעמען זינגען יידישע לידער. וויפל האט זי זיי געוואוסט! פון אייניקע לידער אירע פֿלעגן מיר זיך קאָטשען פֿאַר געלעכטער, אזוי קאָמיש זיינען זיי געווען, און פון אַנדערע פֿלעגן מיר זיך פֿאַרגיין אין געוויין. באַזונדער האָט אונדז געריט די ליד "די מאמע ליגט אוף דער ערד, די פֿיס אויסגעצויגן" און דער רעפרען: "ניטאָ קיין מאמע, ניטאָ קיין נחמה". ניט געקוקט אויף דעם, וואָס כ'האַב זיך געלערנט אין דער וויסרוסישער שול, פאקטיש איז דער אונטעריכט געווען אף רוסיש. געלייענט רוסישע ביכלעך, דאָך האָט מיר געצויגן ווי מיט אַ מאַגנעט צו דערמאמעס לידער, צו דער באַבעס מעשיות. און פאקטיש אויסגעלערנט זיך ליינען יידיש האב איך פֿון דעם טאַטנס נאָטיצן פונעם בלאַט. די מאַמע מיינע איז געווען זייער אַ לירישע נאַטור. מיר האָט זיך געדוכט, אַז זי האָט מיך ליב מערער פֿון אַלע קינדער, ניט ווילע איך בין געווען בא איר אַ געראָטענער, נאָר וויל איך בין געווען אַן אַנדערער פֿון אלע קינדער אונדזערע - אַ שוואַכיקער, אַ שעמעוודיקער, כ' פלעג שטענדיק אויס-געפינען זיך אַ באַזונדער אַרט, אָדער אונטערן פּאָוויט, אָדער אפֿן היי-בוידעםפון שטאל און אַפֿזיצן דארטן שעה-לאנג אין גארנישט ניט טאָן, נאָר טראַכטן. כ' פלעג טראַכטן - פֿאַרוואָס האָט מען האַנאָ דער מעלקערנס זון בעת דעם פּאַגראָם ניט געטשעפעט און יאָנטל דעם שמידס זון, וואָס איז געווען אַ שכן מיט האַנאָ, געהארגעט. כ' פלעג טראַכטן, פֿאַרוואָס קומען זיך צונויף אין קלויסטער די גוים פונעם גאנצן אַרום און פֿאַר זיי איז ניטאָ קיין שום ערב - א דראָט אָף צוויי שטאַנגען, און בא אונדז, יידן, איז דאָ אַן ערב אפֿן שליאָך לעבן טייל און די יידן רוקן זיך אין שול אריין ווי דערשראָקענע. און איך פלעג טראַכטן וועגן די יינגלעך, מיר פלעגן זיי רופן שקצים, פונעם וואַקזאַל, וואָס פֿלעגן מיט קאָסטייליעס (אזוינע האַקנס מיט וואָס מע פארפעסטיקט די רעלסן צו די שפּאַלן) שיסן אָף אונדז פון ראַגאַטקעס. און דער עיקר האַב איך געטראַכט פון "די מאמע ליגט אָף דער ערד, די פֿיס אויסגעשרויגן" - פון דער מאמעס לידער. עפעס אַ וואַלקנדל אפֿן הימל האָט מיך געקענט ביז טרערן רירן. איצט איז פֿאַר מיר קלאַר, אַז איידער נאָך כ' האַב גענומען שרייבן אפֿן פֿאַפיר די לידער מיינע, האַב איך שוין זיי געהאַט זייער פֿיל אין קאָפּ. די ראַבינע, דער סקריפענדיגער פֿראַסט, דער עמור איבערן ברונען האַבן צו מיר גערעדט מיט לידער, נאָר איבערצוגעבן זייער לידער-שפראך האב איך נאָך ניט געקענט. כ' האב פשוט ניט געוואוסט די טעכניק פון אַנצושרייבן אַ ליד. פון די רוסישע דיכטער האב יך געוואוסט נעקראַסאָוו, פושקינען, מייקאָוו, סוריקאָוו - די דיכטער, וואָס מיר זיינען "דורכגעגאנגען" אין שול. דער ערשטער יידישער דיכטער איז געווען פאר מיר איזי כאריק. זיינע לידער אינעם מינסקען זשורנאל "שטערן" האַבן מיר ממש באַצויבערט. באַצויבערט ס'איז ניט דאָס וואָרט - איבעראַשט. "אוי, לאַזט מיר דערטראַגן מיין ליכטיקן קאָפּ אזוי ווי אַ העלן לאַמטערן!" איך בין משוגע געוואָרן פון די דאָזיקע צווי שורהס. כ' מיינ אַז אויך כאריק האָט מיך געשטויסן כ' זאָל ווערן אַ דיכטער. דאָס אופבלי פֿון דער "יידישער" עקאָנאָמיק איז געווען אַן איליוזאַרער. דער "נעפּ" האָט ניט נאָר פארבעסערט די לאַגע פון די יידישע האַרעפּאַשניקעס, נאָר אַזוי פֿאַרערגערט קאָטאַסטראָפֿאַל, אַז ס'איז פשוט ניט געווען קיין שטיקל ברויט אין שטוב. די יוגנט האלט זיך אַנגעהויבן צעלויפֿן פון די שטעטלעך אין די גרויסע שטעט אריין - קיין מאַסקווע, לענינגראַד, כאַרקאָוו, ראַסטאַוו. דו עלטערע האבן גענומען טראַכטן וועגן איבערפֿאַרן אף ערד. אַט די דאָזיקע טעמע איז ברייט באלויכטן געוואָרן אין דער יידישע ליטעריאַטור, וואָס האָט צו יענער צייט זיך געפונען גראד אין אַן אופבלי. באַזונדערס אינטערעסאַנט איז עס געווען אַפּגעשפּיגעלט אין כאַריקס ווערק. צו יענער צייט האָט שוין די גפּאָ געהאַט ליקוידערט די ציוניסטישע באַוועגונג אין רוסלאַנד - וועמען מע האָט פֿאַרשיקט קיין סיביר, וועמען ס'האָט זיך איינגעגעבן אַנטלויפֿן מיט פֿאַרשיידענע וועגן קיין פֿאַלעסטינע און ווער ס'האט זיך "איבערגעבויט" אַריינגעטראָטן אין די ריינע פון דער קאָמוניסטישער פֿאַרטיי, צי אין קאָמסאָמאָל. אין 1928 יאָר פֿאַרלאַז איך אויך מיין שטעטל און קום אַן קיין לענינגראַד.